

ORTAOKUL YEDİNCİ SINIF ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL BİLGİLER ALGILARININ İNCELENMESİ¹²

Şefika ÇETİN³

Erkan DİNÇ⁴

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, bir kavram ve ders olarak sosyal bilgilerin ortaokul yedinci sınıf öğrencileri için nasıl bir anlam ifade ettiğini tespit etmektir. Araştırmada, nitel araştırma desenlerinden olgubilim deseni kullanılmıştır. Araştırmanın verileri 2015-2016 eğitim-öğretim yılında Uşak il merkezi ve Eşme ilçe merkezinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı dört ortaokulun yedinci sınıfında öğrenim görmekte olan 15 öğrenci ile görüşmeler aracılığıyla elde edilmiştir. Elde edilen veriler betimsel olarak analiz edilmiştir. Araştırmada bir kavram olarak sosyal bilgilerin öğrencilerin zihninde özellikle derste gördükleri konu alanlarını çağrıştırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin sosyal bilgiler algısının oluşmasında sosyal bilgilerin içerdiği konuları gerçek yaşamla ve kendi günlük yaşantılarıyla ilişkilendirmelerinin ve dersin işleniş süreci ile ilgili deneyim ve görüşleri doğrultusunda oluşan derse yönelik ilgilerinin önemli bir yere sahip olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler, Sosyal bilgiler algısı, ortaokul yedinci sınıf öğrencileri, olgubilim araştırması

7TH GRADE MIDDLE SCHOOL STUDENTS' PERCEPTIONS OF SOCIAL STUDIES

ABSTRACT

This study aims to define and describe 7th grade middle school students' perceptions of social studies as a concept and as a school subject. Designed as a phenomenological qualitative research, the current study employs 15 7th grade students attending to four different public middle schools located in the centre of Uşak province and Eşme sub-province. The research data collected through semi-structured interviews was subjected to thematic analysis. The findings indicate that social studies as general and broad concept reminds the participant the content of the subject they have been taught in the school. It was also found out that the participants' conceptions of social studies comprises of the content knowledge included in social studies curriculum, the connections they were able to make between the course content

¹ Bu çalışma 2. Yazarın danışmanlığında 1. Yazar tarafından hazırlanan "İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Algılarının İncelenmesi" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

² Bu çalışmanın erken bir versiyonu 28-30 Nisan 2016 tarihleri arasında Pamukkale Üniversitesi ve Sosyal Bilgiler Eğitimcileri Birliği işbirliği ile Denizli'de düzenlenen V. Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimcileri Birliği Sempozyumu'na sözlü bildiri olarak sunulmuş ve yalnızca Bildiri Özetleri kitabında basılmıştır.

³ Uzman, Eşme İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, sefikactnn@gmail.com

⁴ Doç. Dr. Uşak Üniversitesi Eğitim Fakültesi, erkandinc@gmail.com

and their actual daily lives and their interests of social studies arising from their experiences and viewpoints related to social studies lessons.

Key Words: Social studies, Perceptions of social studies, 7th grade middle school students, Phenomenological research

GİRİŞ

Öğrencileri gerçek yaşama hazırlama sürecindeki en önemli derslerden birinin sosyal bilgiler olduğu söylenebilir. Öztürk ve Ofluoğlu (2002, s. 6) sosyal bilgileri, “sosyal bilimlerin bulgularını entegre edip öğrencilerin düzeyine göre basitleştiren, bunları kullanarak öğrencilere sosyal yaşama uyum sağlamada ve sosyal sorunlara çözüm üretmede ihtiyaç duyacakları bilgi, beceri, değer ve tutumları kazandırmayı amaçlayan bir yurttaşlık eğitim programı” olarak tanımlamıştır. Bir öğretim programı ve ders olarak 20. yüzyılın başlarında Amerika Birleşik Devletleri’nde ortaya çıkan sosyal bilgiler (Bilgili, 2008) alanındaki gelişmeler daha sonra ülkemize de sirayet etmiştir. Disiplinler arası ve çok disiplinli bir program yaklaşımı ve bir ders olarak sosyal bilgiler, Türkiye’de ilk kez 1960’lı yılların sonlarında benimsenmiştir (Öztürk ve Dilek, 2002, s. 72). Sosyal bilgiler adıyla bir ders ilköğretim programında ilk defa 1968 yılında yer aldıysa da 1968 öncesinde tarih, coğrafya, yurt bilgisi/yurttaşlık bilgisi/vatandaşlık bilgisi derslerinde sosyal bilgiler dersine özgü içeriklerin sunulduğu bilinmektedir (Safran, 2011, s. 13). 1985-1997 yılları arasında ortaokullarda milli tarih, milli coğrafya ve vatandaşlık bilgisi adlı dersler kapsamında öğretilen sosyal bilgiler içeriği bu yıldan itibaren yeniden bütünleştirilmiş sosyal bilgiler dersi adı altında sunulmaya başlanmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı’nın 2004 yılında hazırladığı Yeni Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, 2005-2006 öğretim yılında bütün ilköğretim okullarında uygulamaya geçirilmiştir (Bilgili, 2008). Sosyal bilgiler dersinin öğretimi ilköğretim 4.sınıfında sınıf öğretmenleri, ortaokulların 5., 6. ve 7. sınıflarda branş öğretmenleri tarafından gerçekleştirilmektedir.

Öğretim programları ve uygulamada gerçekleştirilen değişiklik ve düzenlemeler uluslararası boyutta yaşanan değişim ve gelişmelerin ülkemizdeki sosyal bilgiler öğretimine yansıtılmaya çalışıldığını göstermektedir. Farklı sosyal bilim disiplinlerinden alınan içeriğin bütünleşik bir yapıda öğrencilere sunulduğu bir der olan sosyal bilgilerin öğretimiyle ilgili farklı yaklaşımlar söz konusudur. Sosyal bilgiler öğretimiyle ilgili literatürde geçen başlıca yaklaşımlar; vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler, sosyal bilim olarak sosyal bilgiler ve yansıtıcı inceleme olarak sosyal bilgilerdir (Tay, 2010, s. 14).

2005 Sosyal bilgiler programının en önemli özelliği, eski programın davranışçı anlayışını terk edilerek yapılandırmacı yaklaşımın benimsenmesidir (Bilgili, 2008, s. 23). Ülkemizde 2005-2006 öğretim yılından itibaren uygulamaya konulan yapılandırmacı yaklaşım sayesinde öğrencinin bilgiyi bizzat yapılandırarak anlamlandırması hedeflenmektedir. Bu noktada öğrencinin kendi öğrenmesinden sorumlu hale geldiği görülmektedir. Yapılandırmacı kuramlarda ezber ve bilginin tekrarlanmasına dayalı geleneksel sınıf ortamlarından çok, bilginin transferi ve yeniden yapılandırılması söz konusudur. Bu kuramlarda öğrenilmiş bir bilgiyi yeni bir duruma çevirebilme ve uygulama yapabilmek önemli görülmektedir (Yurdakul,

2005). Yeni programın teorik arka planını oluşturan yapılandırmacı yaklaşımın ile öğrencilere öğrenmeyi öğretmek, güncel bilgi ve değişikliklere öğrencinin kendisinin ulaşması amaçlanmaktadır.

Yeni Sosyal Bilgiler Programının içeriğinin yapılandırmacılık anlayışı çerçevesinde tematik bir yaklaşımla ve disiplinler arası bir anlayışla tasarlandığı görülmektedir. Bu programda içerik, öğrenme alanları ve ünitelerden oluşmuştur. Ünitelerin kapsamında da belli temel kavram, beceri ve değerler yer almıştır (Safran, 2014, s. 38). Sosyal bilgiler, genel anlamda insanları, toplumları ve onların yaşantılarını konu alan bir derstir. Sosyal bilgiler denildiğinde insanların aklına ilk gelen tarih ve coğrafya konularıdır. Bu anlayışın 2005 yılında uygulanmaya başlanan sosyal bilgiler öğretim programı ile değişmeye başladığı görülmektedir. Bu doğrultuda sosyal bilgiler, öğrencilerin toplumsal var oluşlarını gerçekleştirebilmeleri için; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, hukuk ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan öğrenme alanlarını bir üniteye toplamıştır (Turan ve Ulusoy, 2010, s. 44).

Sosyal bilgiler dersi, içerdiği konular ve sahip olduğu disiplinlerarası anlayış ve tematik yapısı bağlamında önemli bir derstir. Yapılandırmacı yaklaşım doğrultusunda hazırlanan programlarda sosyal bilgilerin en önemli işlevi bireylerin toplumsallaşmasına katkı sağlaması olarak ifade edilmiştir. Bireylerin toplumsal var oluşlarını gerçekleştirebilmeleri için hayatın içinden bir ders olan sosyal bilgilerin onlar tarafından doğru bir şekilde algılanıp anlamlandırılması gerekmektedir.

İnsanların yaşamlarını sürdürdükleri zaman dilimi içinde çevresinde olup bitenleri fark edip anlamasına temel oluşturan kavram algıdır. Algı kavramını açıklamadan önce değinilmesi gereken kavram duyulardır. Günlük hayatta duyuları fark etmememizin sebebi bunların anında algılara dönüştürülmesidir (Plotnik, 2009, s. 124). Duyum, bir organizmanın iç ve dış uyarıcılara karşı duyarlılığını gösteren bir terimdir. Algılama ise duyu organlarını uyaran nesnelerin, niteliklerin ya da olayların farkında olunmasıdır (Ülkü ve Ünlü, 1992, s. 42). Plotnik'e göre (2009) algı, beynimizin binlerce ayrı ve anlamsız duyuyu birleştirerek anlamlı bir desen ya da görüntüye dönüştürdükten sonra elde etmiş olduğumuz deneyimdir. Ancak algılarımız nadiren orijinal uyarıcıyı yansıtmaktadır. Genellikle kendi deneyimlerimiz tarafından değiştirilmekte, çarpıtılmakta ya da bozulmaktadır. Kısaca algılarımız, kişisel dünyamızın kişisel yorumlarıdır. Ersoy ve Türkkân'a göre (2009) ise algı sadece bilginin edilgen bir biçimde alınması değil, aynı zamanda o bilginin yorumlanmasını da kapsamaktadır. Morgan (2011) ise algıyı duyuları yorumlama, onları anlamlı hale getirme süreci olarak tanımlamıştır.

Algı ile ilgili yapılan tanımlara baktığımızda çevreden gelen uyarıcıların birey tarafından olduğu gibi değil de kendisine göre anlamlandırıldığı haliyle aldığı bilgisine ulaşılmaktadır. Çünkü algılama süreci bireyin ön öğrenmelerinden, beklentilerinden, güdülenmişlik düzeyinden etkilenmektedir (Plotnik, 2009).

Rüsen (2006) insanın, kendi ve içinde yaşadığı dünyayı anlamak ve anlamlandırmak için çeşitli ve farklı zihinsel faaliyetler gerçekleştirdiğini söylemektedir. Bunlar; algılama, yorumlama, oryantasyon ve motivasyon faaliyetleridir.

Rüsen'e göre *algılama*; bireyin "duyuları" yoluyla elde ettiği verileri kullanarak kendi iç dünyasını ve dış dünyayı keşfetmesidir. Algılananların *yorumlanması* neticesinde birey kendisi ve diğerleri hakkında belirli bir anlayış/kavrayışa ulaşır. *Oryantasyon*, algılananlara dayalı yorumlardan yola çıkarak yaşam pratiklerinin düzenlenmesini ve yönlendirilmesini ifade eder. *Motivasyon* ise, algılananlara dayalı yorumlardan yola çıkarak düzenlenen yaşam pratiklerinin bireyin ilgi ve ihtiyaçlarıyla, dünya görüşüyle, niyetleri ve uzun vadeli planlarıyla uyumlu ve senkronize olmasını ifade eder (Rüsen, 2006).

Bu çalışmada algı kavramı, Rüsen'in (2006) kullandığı algı (perception) yerine anlam verme/anlamlandırma manalarına gelen "*sense making*" in karşılığı olarak kullanılmıştır. Sharma'ya göre anlamlandırma genellikle bilgi toplamayı ve bu bilgilerden yola çıkarak amaca yönelik bir anlayış ortaya koymayı içermektedir (Sharma, 2007'den akt. Doğan, 2010, s. 8). Russell da anlamlandırmayı konu ile ilgili sorulara cevap üretebilmek için bilgilerin kullanılabilir olacak şekilde organize edilmesi şeklinde ifade etmiştir (Russel, 1993'den akt. Doğan, 2010, s. 9). Yani Qu ve Furnas'ın (2008) da belirttiği gibi anlamlandırma günlük hayatın içinde sık sık karşılaştığımız bilgilerin araştırılması, filtrelenmesi, kategorize edilmesi, karşılaştırılması ve sentezlenmesi gibi pek çok aktiviteyi kapsamaktadır (Yani Qu ve Furnas, 2008'den akt. Doğan, 2010, s. 9).

Rüsen'in (2006) algı basamakları yukarıda da bahsedildiği gibi dış dünyadan gelen uyarıcıların algılanması, algılanan bilgilerin yorumlanması, bunların günlük yaşamla ilişkilendirilmesini ifade eden oryantasyon kavramı ile bu bilgileri kullanmada istekli hale gelmesini sağlayan motivasyon kavramlarından oluşmaktadır. Bu çalışmada ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgilere ilişkin algılarının yanı sıra Rüsen'in ikinci basamağında yer alan yorumlama kavramı da incelenmiştir. Çünkü öğrencilerin sosyal bilgileri kendi zihinlerinde nasıl anlamlandırdıkları noktasında Rüsen'in (2006) yorumlama aşaması ön plana çıkmaktadır. Yapılan algı tanımlarına baktığımızda Rüsen gibi Ersoy ve Türkkan'ın (2009) da algılama işlemi için elde edilen bilgilerin edilgen bir biçimde alınmasından ziyade söz konusu o bilgilerin yorumlanması gerektiğini özellikle vurguladıkları görülmektedir.

Sosyal bilgilerin içerdiği konuların, sosyal bilimlere ait disiplinlerin ilkökul öğrencilerinin seviyelerine göre basitleştirilmiş hali olduğu bilinmektedir. Bu noktada ortaokul öğrencilerinin içinde buldukları bilişsel dönem özelliklerinin dikkate alındığı görülmektedir. Piaget'nin bilişsel gelişim dönemlerinden olan somut işlemler dönemi ile soyut işlemler dönemi 5, 6 ve 7.sınıf öğrencilerinin yaş aralıklarına denk gelmektedir. Soyut işlemler döneminde bulunan yedinci sınıf öğrencilerinin bu dönemde sahip olması gereken bilişsel özellikler arasında tümevarımsal ve tümdengelimsel düşünmeyi bir arada kullanabilmeleri, soyut düşünme yetisine sahip olmaları, özellikle de değişkenler arasındaki ilişkileri test edip birleştirici düşünebilmeleri bulunmaktadır (Tanık, 2014, s.134). Buradan hareketle soyut işlemler dönemine ulaşan öğrencilerin sosyal bilgilerin tematik yapısını doğru bir şekilde algılayıp anlamlandırmaları beklenmektedir.

Rüsen'in (2006) tipolojisiyle bağlantılı olarak sosyal bilgiler algısı ise, sosyal bilimlere ait disiplinlerden seçilmiş konulardan duyular vasıtasıyla bireye ulaştırılan toplumsal yaşamla

İlgili bilgi, beceri, değer ve tutumların birey tarafından işlenerek iç (ruh) ve dış (madde) dünyanın anlaşılıp anlamlandırılması amacıyla kullanılması şeklinde tanımlanabilir.

İlköğretim öğrencileriyle yürütülen bu çalışmayla öğrencilerin sosyal bilgilere ilişkin algıları ile bu algıların altında yatan nedenlerin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Bunun için bir kavram olarak sosyal bilgiler ve bir ders olarak sosyal bilgilerin onlar için hangi anlamlara geldiği, sosyal bilgiler ders içeriğinde yer alan konularla kendi gerçek yaşamları ve günlük yaşamları arasında nasıl bir bağ kurdukları üzerinde özellikle durulmuştur. Çünkü bu sayede öğrencilerin sosyal bilgilerle ilgili yaşantıları sonucu elde ettikleri bilgileri nasıl yorumladıklarının ve sosyal bilgilere dair nasıl bir anlayış geliştirdiklerinin ortaya çıkarılabileceği düşünülmektedir.

Alanyazın incelendiğinde öğrencilerin sosyal bilgilere ilişkin algılarını dolaylı olarak ele alıp inceleyen bazı araştırmalara rastlanmıştır. Gömleksiz, Kan ve Öner (2012), ilköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine ilişkin algılarını metaforlar aracılığıyla incelemiştir. Araştırma sonucunda öğrencilerin bu dersin içeriğinde yaşamın içinden, farklı konu alanları ile ilgili bilgilerin yer almasına vurgu yaptıkları tespit edilmiştir. Katılımcıların bu derste öğrendikleri bilgileri gerçek yaşamda uygulayabildiklerini, sosyal bilgiler dersinin farklı konu alanlarını içerdiğini belirttikleri de görülmüştür. Deveci ve Gürdoğan Bayır (2011) ilkokul üçüncü sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine ilişkin algılarını ortaya çıkarmaya çalışmışlardır. Nitel araştırma yöntemleri kullanılarak yapılan araştırmada, öğrencilerin sosyal bilgiler dersine ilişkin hayallerinin sosyal bilgiler dersinin amaçları, sosyal bilgiler dersinde yer alacak konular, sosyal bilgiler dersine ilişkin öğretme-öğrenme süreçleri ve sosyal bilgiler dersine ilişkin duyuşsal özellikler temaları altında yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kılcan ve Akbaba (2013) ise öğrencilerin sosyal bilgiler öğretim programında yer alan kültürel mirasa duyarlılık değerine ilişkin algılarını incelemişlerdir. Çalışmanın bulguları katılımcıların büyük bir çoğunluğunun kültürel mirasa duyarlılığı; “koruyan-kollayan” ve “dış etkenlere karşı koruduğu ve insanı aydınlattığı” şeklinde algıladıkları ve kültürel mirasa duyarlılığın “gösterilen öneme ve duyarlı olmaya bağlı olduğunu” ortaya koymuştur.

Mertol, Doğdu ve Yılar (2013), üstün zekâlı ve üstün yetenekli öğrencilerin sosyal bilgiler dersine ilişkin algılarını metaforlar yoluyla incelemiş ve üstün zekâlı çocukların sosyal bilgiler dersini yaşamın içinden bir ders olarak kabul ettikleri; bu dersin gerekli ve önemli olduğuna inandıkları sonucuna ulaşmışlardır. Akengin ve Kafadar (2016) ise çalışmalarında 6 ve 7. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgilerle ilgili olarak toplumsal ilişki, toplumsal kültür, toplumsal hayat, toplumsal geçmiş, bilgi sağlayıcı ve yol gösterici ve yaşadığımız coğrafya kategorisine ilişkin metaforlar ürettikleri görülmüştür.

Çepni (2013), sosyal bilgiler öğretim programında yer alan coğrafya kavramlarına ilişkin öğrenci algılarını incelediği araştırmasında, 6. ve 7. sınıf programlarında yer alan coğrafi kavramların (bölge, coğrafi konum, çevre, harita, ölçek, turizm, iklim, doğal kaynaklar, nüfus, göç, afet ve yön) sekizinci sınıf öğrencileri tarafından çeşitli şekillerde algılandıkları belirlenmiştir. Topçu (2010), sosyal bilgiler öğretmenleri ve ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin tarihsel bilgiye ilişkin algılarını incelediği çalışmasında öğrenci ve öğretmenlerin tarihsel bilgiyi algılayışları arasında fark olduğunu ortaya çıkarmıştır. Aynı zamanda öğretmen

algılarının, öğrenci algılarına çok fazla etki etmediği sonucuna da ulaşılmıştır. Byford (2002) ise, gerçekleştirdiği fenomenolojik çalışma ile ortaokul ve lise öğrencilerinin sosyal bilgiler algılarını incelemiştir. Araştırmada, öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun sosyal bilgiler algısının negatif yönde olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yukarıda görüldüğü üzere, öğrencilerin sosyal bilgiler algısını inceleyen araştırma sayısı oldukça sınırlıdır. Mevcut araştırmaların çoğunun metafor çalışması niteliğinde olduğu görülmektedir. Literatürdeki boşluğu doldurmayı hedefleyen bu çalışma, ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgilere ilişkin algılarını ve bu algıların arkasında yatan nedenleri ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- Bir kavram olarak sosyal bilgiler ortaokul yedinci sınıf öğrencileri için ne tür anlamlar ifade etmektedir? Bu algı veya anlamlandırmaların arkasında yatan gerekçeler nelerdir?
- Bir ders olarak sosyal bilgiler ortaokul yedinci sınıf öğrencileri için hangi anlamlara gelmektedir? Bu algı veya anlamlandırmaların arkasında yatan gerekçeler nelerdir?
- Öğrenciler sosyal bilgiler dersinin içerdiği konuları günlük yaşamla ve kendi gerçek yaşantılarıyla nasıl ilişkilendirmektedir?

YÖNTEM

Bu çalışma, nitel araştırma desenlerinden olgubilim desenine göre tasarlanmıştır. Cropley'ye (2002) göre olgubilim (fenomenoloji/phenomology) çalışmaları farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır. Olgubilim çalışmaları sayesinde bireylerin kendilerinin bile daha önce farkında olmadıkları ya da üzerinde fazla düşünmedikleri yaşantıları ve anlamları ortaya çıkarılabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Araştırmada olgubilim deseni tercih edilmesinin en önemli gerekçesi, öğrencilerin sosyal bilgileri nasıl tanımladıkları, sosyal bilgilere ilişkin nasıl bir anlam geliştirdikleri ve sosyal bilgileri kendi günlük yaşamlarında nereye koyduklarıyla ilgili sonuçlar ortaya çıkarılmaya çalışılmasıdır. Diğer bir ifade ile ortaokul öğrencilerinin zihinlerindeki bir fenomen olarak sosyal bilgilere hangi anlamları yükledikleri belirlenmek istendiğinden olgubilim deseni tercih edilmiştir.

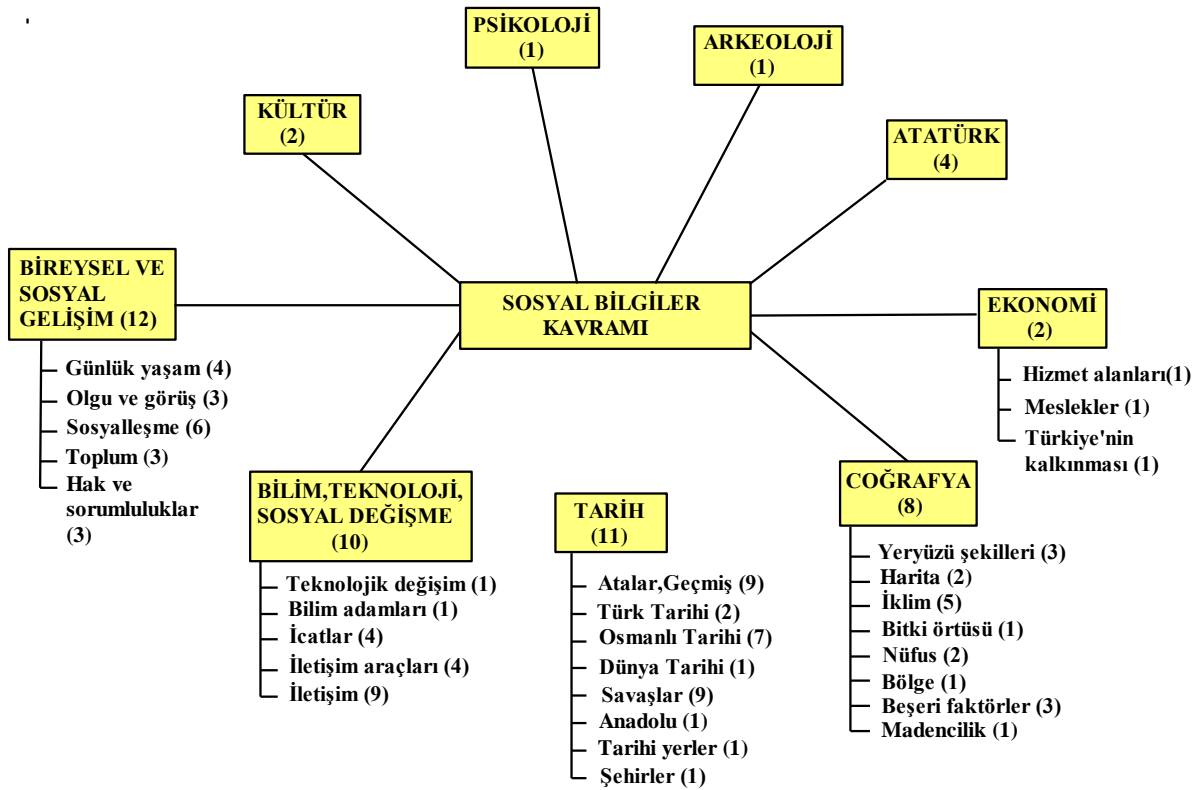
Araştırmanın çalışma grubunu Uşak il merkezi ve Eşme ilçe merkezinde dört ortaokulda öğrenim gören 15 yedinci sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Yedinci sınıf öğrencilerinin çalışma grubunda yer almasının başlıca gerekçesi sosyal bilgiler dersi ve içeriği ile üç yılı aşkın bir süre geçirmeleri ve aynı zamanda TEOG ve benzeri merkezi sınavlarla ilgili kaygılarının henüz çok fazla olmamasıdır. Amaçlı örneklem yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örneklem esas alınarak katılımcılar belirlenmiştir. Öğrencilerin seçiminde gönüllülük esası doğrultusunda hareket edilmiş, ilgili Milli Eğitim Müdürlükleri, okul idarecileri ve öğretmenler ile velilerin izni dâhilinde 9 erkek, 6 kız öğrenci ile birer kez görüşme yapılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilere önceden hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu doğrultusunda sorular sorulmuştur. Her bir görüşme, katılımcıların kendilerini rahat ifade edebilecekleri uygun ortamlarda yapılmış ve katılımcıların izni ile ses kayıt cihazına kaydedilmiştir. Veri analizi öncesinde, ses kaydına alınan görüşmeler kelimesi kelimesine yazıya aktarılarak metin haline getirilmiştir. Görüşmelerden elde edilen metinler betimsel analiz yöntemiyle çözümlenmiştir.

Elde edilen bulguların araştırma verilerine ve katılımcıların görüşlerine dayalı olduğunu göstermek için bulguların sunumunda görüşme metinlerinden doğrudan alıntılar yapılmıştır. Araştırma etiği gereğince metin içerisinde ve alıntılarda katılımcıların gerçek isimleri kullanılmamış; her bir katılımcı için cinsiyetlerini de belirginleştiren birer takma ad kullanılmıştır.

BULGULAR VE YORUM

Bir Kavram Olarak "Sosyal Bilgiler" Algısı

Ortaokul yedinci sınıf öğrencileriyle gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda elde edilen veriler bir kavram olarak sosyal bilgilerin onların zihninde öncelikle sosyal bilgiler dersinde öğrendikleri konu alanlarını çağrıştırdığını göstermektedir. Bu kapsamda öğrencilerin sosyal bilgileri sırasıyla tarih, coğrafya, ekonomi, psikoloji ve arkeoloji bilim alanlarıyla ilişkilendirerek algıladıkları belirlenmiştir. Öğrenciler ayrıca, sosyal bilgileri bireysel ve sosyal gelişimlerine yönelik çeşitli bilgi, beceri ve değerleri öğrendikleri, bilim teknoloji ve sosyal değişmeye dair genel kültür edindikleri ve aynı zamanda Atatürkçülük konularına ağırlık verilen bir öğrenme yaşantısı olarak da görmektedirler. Dolayısıyla ulaşılan verilerden yola çıkılarak öğrencilerin zihinlerindeki sosyal bilgiler algısının bir ders olarak sosyal bilgiler kavramıyla çok güçlü bir bağlantısı olduğu söylenebilir.

Şema 1. Yedinci Sınıf Öğrencilerinin Bir Kavram Olarak Sosyal Bilgiler Algısı

Şema 1’de görüldüğü gibi görüşülen 15 öğrencinin 11’i sosyal bilgileri tarihle ilişkilendirmiş; sosyal bilgiler dendiğinde akıllarına öncelikle savaşlar, geçmiş ve atalarımız, Osmanlı tarihi, eski Türk tarihi, dünya tarihi, Anadolu, şehirler ve tarihi yerler geldiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca, aralarında doğrudan bir bağlantı olmasa bile, öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde öğrendikleri Atatürkçülük ve kültür konuları ile Arkeolojiye dair bilgileri de tarihle ilişkilendirerek algıladıkları söylenebilir. Bu bağlamda tarihle ilgili konuları işlerken Anadolu, şehirler ve tarihi yerler hakkında öğrendiklerinin de coğrafya ile ilişkili olduklarının farkındadırlar. Bu gruptaki öğrencilerden biri olan ve kavramı doğrudan dersle ilişkilendirerek algıladığı gözlenen Tayfun, sosyal bilgiler kavramının aklına şunları getirdiğini ifade etmiştir:

"Eski tarihimizi öğrenmek, derslerimizde onları anlamak, eskiler nasıl yaşamışlar, günümüze kadar hayatlarımız nasıl değişmiş gelmiş böyle şeyleri öğretmek için bir ders gibi geliyor bana. Nasıl yönetildiğimiz, eski Türklerle aramızdaki farklar, eski zamanlar nasıldı, savaşlarımız, ondan sonra Atatürk, bunları bize öğretiyorlar..."

Yukarıdaki alıntı örneğinde görülen bir başka husus ise, öğrencilerin sosyal bilgiler kavramını okulda gördükleri dersin içeriği ile ilişkili olarak ortaya koymalarına rağmen içeriğin ötesinde bazı kazanımlara da vurgu yapıyor olmalarıdır. Görüşüne yer verilen öğrenci örtük bir biçimde sosyal bilgiler derslerinde öğretilen tarih konuları aracılığıyla programda öngörülen temel becerilerden biri olan değişim ve süreklilik becerisini kazandığını ifade etmiştir.

Benzer bir şekilde öğrencilerin sosyal bilgilerle ilişkilendirdikleri bir diğer bilim dalı coğrafya olmuştur. Öğrencilerin sosyal bilgilerle ilişkisi bağlamında algılayıp dile getirdikleri coğrafya kavramları ise iklim, yeryüzü şekilleri, beşeri faktörler, dünya ülkeleri, harita, nüfus, bitki örtüsü, bölge ve madenciliktir. Bu kavramlardan dünya ülkeleri, beşeri faktörler ve madencilik sosyal bilgileri oluşturan bir diğer alan olan ekonomi ile de ilişkilendirilerek algılandığı tespit edilmiştir. Sosyal bilgiler kavramının ekonomiyle bağlantılı olarak öğrencilerin zihninde çağrıştırdığı diğer konular ise Türkiye’nin kalkınması, hizmet alanları ve mesleklerdir. Bütün bu bulgular, sosyal bilgiler kavramını okulda aldıkları dersle ilişkili olarak algılayıp anlamlandıran öğrencilerin, derste öğrendikleri konuların kapsam ve detaylarıyla uyumlu bir algıya sahip olduklarını da göstermektedir.

Bilindiği üzere sosyal bilgiler dersinde ayrıca öğrencilere çeşitli düşünme becerilerinin kazandırılması ve içinde yaşadıkları toplumun yanı sıra hak ve sorumluluklarının öğretilmesi de hedeflenmiştir. Bu konuda derslerde gerçekleştirilen faaliyetlerin öğrencilerin sosyal bilgiler algısına etki ettiği söylenebilir. Zira sosyalleşme, olgu ve görüşü ayırt etme, hak ve sorumlulukları öğrenme ile bütün öğrenilenleri günlük yaşamla ilişkilendirme şeklinde ifade edilebilecek süreçler de öğrencilerin sosyal bilgiler algısında yeri olan hususlardır.

Öğrencilerin sosyal bilgiler algısında yer alan diğer bir başlık ise yine derste karşılaştıkları bilim, teknoloji ve sosyal değişim konuları ile ilişkilidir. Şema 1’de görüldüğü gibi icatlar ve iletişim araçları, bilim adamları ve teknolojik değişim bu bağlamda öğrencilerin sosyal bilgiler algısına etki eden faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak, diğer alanlarla

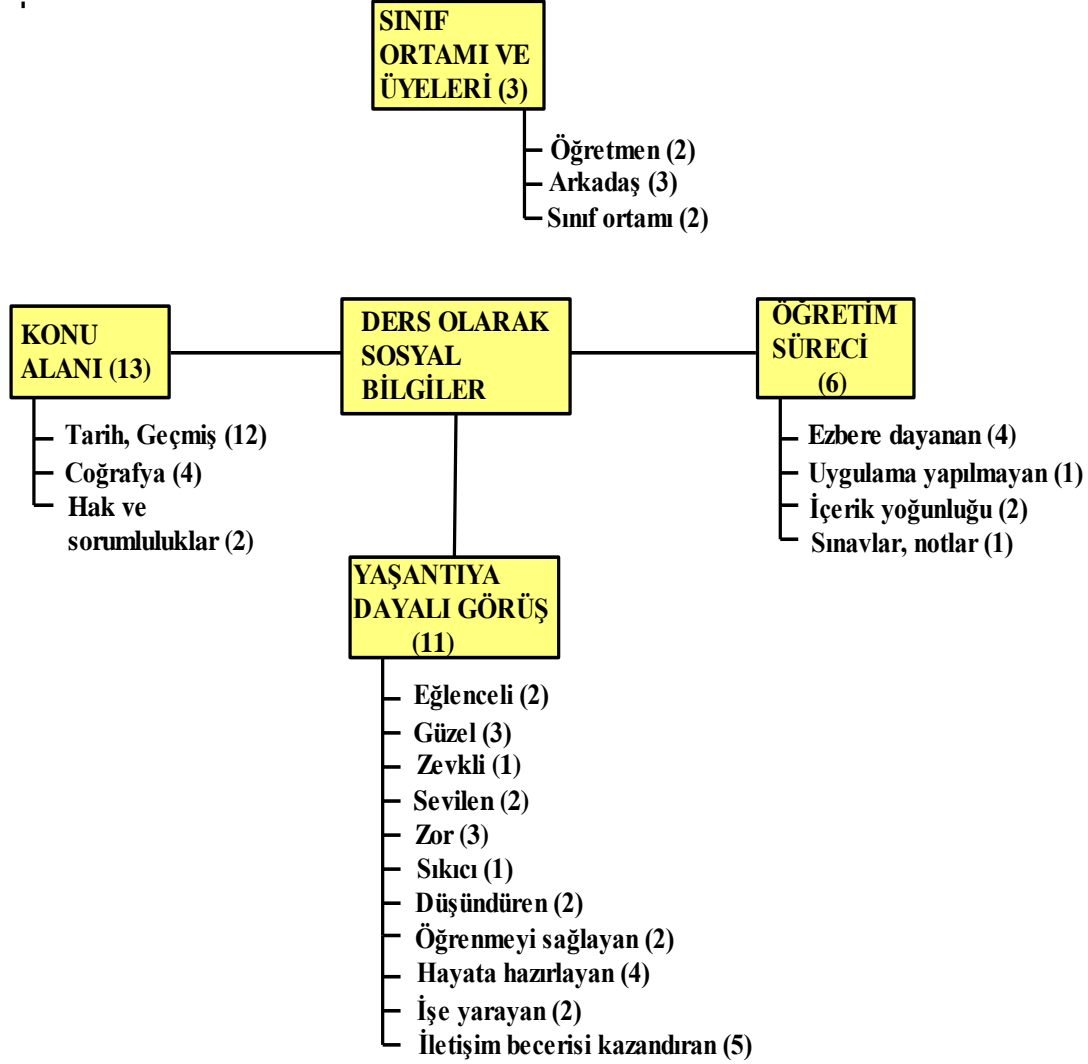
karşılaştırıldığında bilim, teknoloji ve sosyal değişme konularının çoğu öğrenciler üzerinde kalıcı bir etki oluşturmadığı söylenebilir.

Bir Ders Olarak Sosyal Bilgiler Algısı

Ortaokul yedinci sınıf öğrencileriyle yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen veriler bir ders olarak sosyal bilgilerin onların zihninde öncelikle sosyal bilgiler dersinde öğrendikleri konu alanlarından tarih, coğrafya ve vatandaşlık konularını çağrıştırdığını göstermektedir. Öğrencilerin ayrıca, sosyal bilgiler dersini dersin işlendiği dersliklerin fiziksel özellikleri ve bu tür mekânlarda karşılaştıkları unsurlar ile dersin işleniş süreci hakkındaki deneyim ve görüşleri bağlamında algılayıp anlamlandırdıkları belirlenmiştir.

Ulaşılan veriler doğrultusunda öğrencilerin zihinlerindeki sosyal bilgiler dersi algısının oluşmasında derste gördükleri konu alanlarından biri olan tarih disiplininin büyük bir etkiye sahip olduğu söylenebilir. Aşağıdaki Şema 2’de görüldüğü gibi görüşme yapılan 15 öğrencinin 13’ü sosyal bilgiler dersini, derste gördükleri konu alanlarıyla ilişkilendirmiş; sosyal bilgiler dersi dendiğinde akıllarına öncelikle tarih, coğrafya ve vatandaşlık konularının geldiğini belirtmişlerdir. Bu noktada öğrencilerin sosyal bilgiler dersini işlerken öğrendikleri konuların farkında oldukları söylenebilir. Sosyal bilgiler dersini doğrudan konu alanlarıyla ilişkilendirdiği görülen öğrencilerden Emrah, sosyal bilgiler dersinin aklına şunları getirdiğini ifade etmiştir:

"... sosyal bilgiler güzel bir ders. Ülkemizin durumlarını, fiziki özelliklerini anlatır. Tarihimizi anlatıyor. İletişim, haklarımız, sorumluluklarımız, devlete verdiğimiz vergi, özgürlükler anlatılıyor. Benim düşünmeme yarıyor. Günlük yaşamda nasıl davranacağımızı da bize anlatıyor. Sadece tarihi, fiziki coğrafyayı değil. Ben severim genellikle. Bana yararı da vardır. Severim yani."

Şema 2. Yedinci Sınıf Öğrencilerinin Bir Ders Olarak Sosyal Bilgiler Algısı

Verilen örnekte de anlaşılacağı üzere bazı öğrencilerin sosyal bilgiler dersiyle ilgili algıları, yalnızca derste kendilerine sunulan bilgilerle sınırlı kalmamıştır. Bu öğrencilerin sosyal bilgiler dersini kendi gerçek yaşamlarıyla olan bağlantılarıyla birlikte algıladıkları, aynı zamanda dersin öğretim programında yer verilen kavram, beceri ve değerlerin tamamı olmasa bile bir kısmını edindikleri iddia edilebilir.

Bunun yanı sıra öğrencilerin sosyal bilgiler dersine ilişkin “zor, sıkıcı, eğlenceli, güzel, zevkli, düşündürücü, sevilen, öğrenmeyi sağlayan, iletişim becerisi kazandıran, hayata hazırlayan ve işe yarayan” şeklindeki nitelendirmeleri öğrencilerin bu dersin işleniş süreci hakkında değişen deneyimlere sahip olduklarını göstermektedir. Bu farklı deneyimler de sosyal bilgiler hakkında çeşitli algı ve tutumlar geliştirmelerine vesile olmaktadır. Ayrıca görüşülen öğrencilerin sosyal bilgiler dersini öğretim süreci bağlamında ezber dayanan, içeriği yoğun, uygulama yapılmayan, ancak sınavlar ve notlar açısından önemli görülen bir ders şeklinde algıladıkları ortaya çıkmıştır.

Öğrencilerin sosyal bilgiler dersi ile ilgili algılarını oluşturan bir diğer bileşen ise sınıf ortamı ve üyeleridir. Öğrencilerin bazıları, sosyal bilgiler dersi söz konusu olunca akıllarına arkadaşlarının ve öğretmenleri ile sınıf ortamının geldiğini ifade etmişlerdir. Bu noktada sosyal bilgiler dersiyle dersin işlendiği sınıf ortamı ve üyelerinin birlikte algılandığı sonucuna ulaşıldığı söylenebilir. Şema 2'de görüldüğü üzere öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik algılarının oluşmasında derse yönelik konu alanlarının ön plana çıktığı, bunu sosyal bilgiler derslerinin işleme süreci ve öğrenme ortamında bulunan bireyler ve maddi unsurların takip ettiği görülmektedir. Ancak öğrencilerin sosyal bilgiler dersine ilişkin algılarının oluşmasında sınıf ortamı ve üyelerinin, dersin gerçekleştirildiği öğretim süreci kadar etkili olmadığı da söylenebilir.

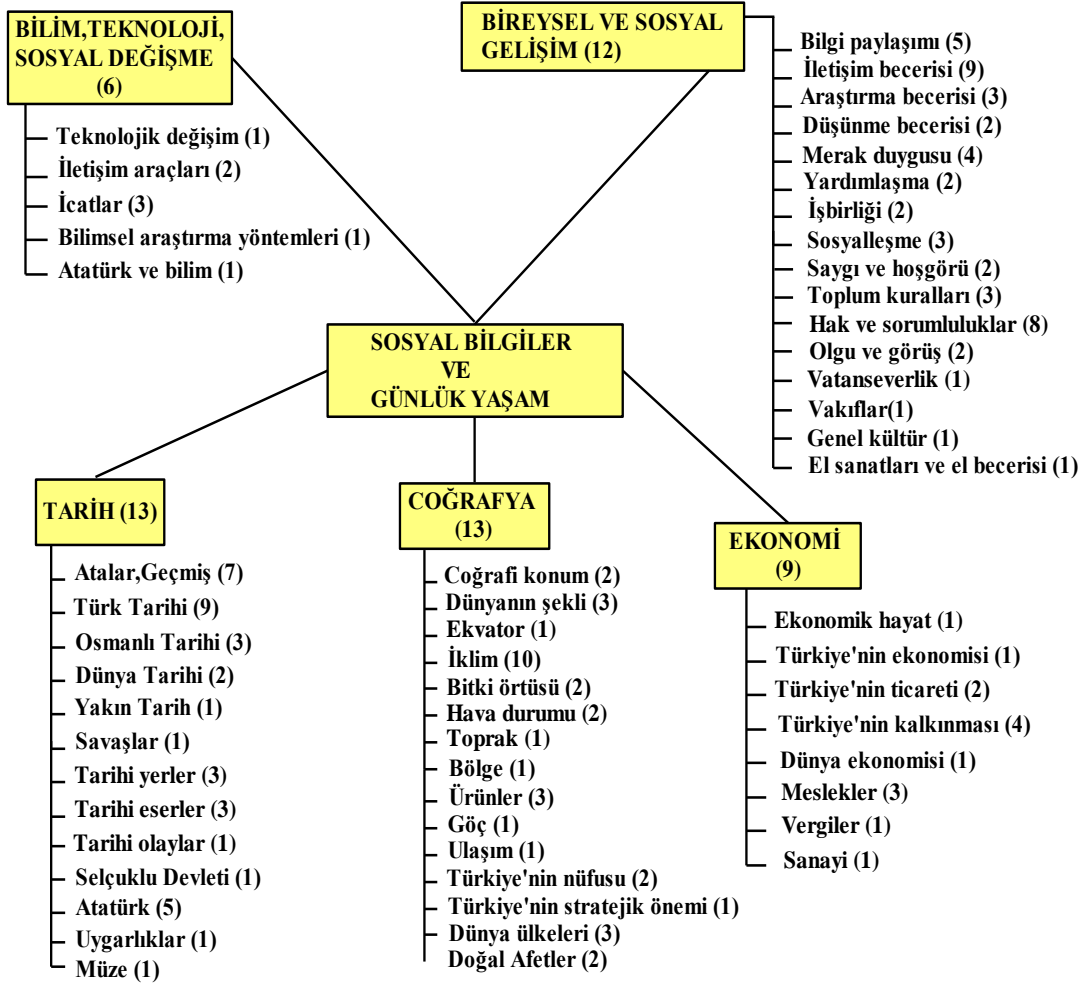
Sosyal Bilgiler ve Günlük Yaşam Algısı

Yedinci sınıf öğrencileriyle gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda elde edilen veriler öğrencilerin sosyal bilgileri günlük yaşam içinde öncelikle sosyal bilgiler dersinde öğrendikleri konu alanlarıyla ilişkilendirerek algıladıklarını göstermektedir. Bu doğrultuda öğrencilerin sosyal bilgileri günlük yaşam kapsamında özellikle tarih, coğrafya ve ekonomi disiplinleriyle ilişkilendirdikleri tespit edilmiştir. Ayrıca öğrencilerin günlük yaşam içindeki sosyal bilgiler algısı derste görülen konu alanlarıyla sınırlı kalmamıştır. Onların sosyal bilgiler dersinde kazandıkları bireysel ve sosyal gelişimlerine yönelik birtakım bilgi, beceri ve değerleri ile bilim teknoloji ve sosyal değişme alanına yönelik edindikleri bilgiler, sosyal bilgileri günlük yaşamla ilişkilendirerek algılamalarını sağlayan önemli faktörler arasında yer almıştır. Elde edilen veriler ışığında öğrencilerin zihinlerindeki bir kavram olarak sosyal bilgiler ile ders olarak sosyal bilgiler kavramını günlük yaşamla ilişkilendirerek anlamlandırdıkları söylenebilir.

Şema 3'te görüldüğü gibi görüşülen 15 öğrencinin 13'ü sosyal bilgileri günlük yaşam içinde tarihle ilişkilendirmiş; günlük yaşam içinde sosyal bilgiler dendiğinde akıllarına öncelikle Türk Tarihi, geçmiş ve atalarımız, Osmanlı Tarihi, tarihi eserler, tarihi yerler, tarihi olaylar, dünya tarihi, yakın tarih ve Selçuklu Devleti'nin geldiğini dile getirmişlerdir. Ayrıca aralarındaki dolaylı ilişki vasıtasıyla öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde öğrendikleri Atatürk, uygarlıklar ve müze konularını da günlük yaşamla bağlantılı olarak algıladıkları sonucuna ulaşılabilir. Bu bağlamda görüşülen öğrencilerin hepsinin sosyal bilgiler dersinde öğrendikleri konuları sınırlı ya da kapsamlı olarak günlük yaşamla ilişkilendirebildikleri tespit edilmiştir. Süheyla günlük yaşamda yansıma bulan sosyal bilgiler algısını şu şekilde ifade etmiştir:

"...geçen senelerde tarihi bir yere gitmiştik. Orada taşlar vardı. Eskiden kalmıştı. Onları falan incelemiştim. Anneme sormuştum. Tarih alanlarından kalan küp olduğunu söylemişti. Önceden insanlardan kalan tarihi eşyaların olduğunu bildiğim için oradan dersle bir bağlantı kurdum. Ankara'ya da gitmiştik, Anıtkabir'e. Öğretmenimiz orada Atatürk'ün eşyalarının olduğu bir odasının olduğunu söylemişti. Orayı gördük. Oranın kuralları olduğunu anlatmıştı. Bize o kuralları söylemediler ama biz onlara uymuştuk çünkü derste görmüştük. Haberlerde de suyun tükendiğiyle ilgili bir haber görmüştüm. Biz bunu sosyal bilgiler dersinde görmüştük."

Benzer şekilde öğrencilerin günlük yaşam içinde sosyal bilgilerle ilişkilendirdikleri bir diğer bilim alanı ise coğrafya olmuştur. Öğrencilerin sosyal bilgilerin günlük yaşamla ilişkisi bağlamında algılayıp ifade ettikleri coğrafya kavramları şunlardır: iklim, yeryüzü şekilleri, coğrafi konum, hava durumu, bitki örtüsü, toprak, doğal afetler, ürünler, dünya ülkeleri, dünyanın şekli, ekvator, Türkiye'nin nüfusu, Türkiye'nin stratejik önemi, bölgeler, göç ve ulaşım. Ayrıca, bu kavramlardan dünya ülkeleri, göç ve ürünlerin sosyal bilgileri oluşturan bir diğer alan olan ekonomiyle ve onun günlük yaşamla ilişkilendirilmesi bağlamında da algılandığı tespit edilmiştir. Sosyal bilgiler kavramının günlük yaşamda ekonomiyle ilgili olarak öğrencilerin zihninde çağrıştırdığı diğer konular ise Türkiye'nin kalkınması, ticareti ve ekonomisi, meslekler, sanayi ve vergiler ile ekonomik hayat ve dünya ekonomisidir. Elde edilen tüm bu veriler de sosyal bilgiler dersini günlük yaşamla ilişkilendirerek algılayan öğrencilerin, derste gördükleri konuları günlük yaşam içinde uygun yerlerde ve durumlarda kullanabildiklerini de göstermektedir.

Şema 3. Yedinci Sınıf Öğrencilerinin Günlük Yaşamda Sosyal Bilgiler Algısı

Öğrencilere bazı değerlerin ve düşünme becerilerinin kazandırılması ile içinde yaşadıkları toplumun kuralları ile hak ve sorumluluklarının öğretilmesi de sosyal bilgiler dersinin hedefleri

arasındadır. Öğrencilerin bireysel ve sosyal gelişimlerini sağlayan bu konularla ilgili derslerde gerçekleştirilen uygulamaların öğrencilerin sosyal bilgileri kendi gerçek yaşamlarıyla ilişkilendirerek algılamalarına etki ettiği söylenebilir. Öğrencilerin günlük yaşam içinde yansıma bulan sosyal bilgiler algısıyla ilgili konular ise, iletişim becerisi, sosyalleşme, bilgi paylaşımı, araştırma ve düşünce becerisi, merak duygusu, yardımlaşma ve işbirliği, vakıflar ve vatanseverlik, toplum kuralları, saygılı ve hoşgörülü olma ile olgu ve görüşü ayırt etme, hak ve sorumluluklar, genel kültür, el sanatları ve el becerileridir.

Öğrencilerin günlük yaşam içindeki sosyal bilgiler algısının oluşmasına etki eden bir başka husus da ders esnasında öğrendikleri bilim teknoloji ve sosyal değişme alanına ait konuları içermektedir. Şema 3'ten de anlaşıldığı gibi icatlar ve iletişim araçları, teknolojik değişim, Atatürk'ün bilime verdiği önem ile bilimsel araştırma yöntemleri öğrencilerin günlük yaşamdaki sosyal bilgiler algısının meydana getiren unsurlar olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak söz konusu algının oluşmasına etki eden diğer alanlarla karşılaştırıldığında bilim teknoloji ve sosyal değişme alanına ait konuların etkisinin sınırlı olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin Sosyal Bilgilere Yönelik İlgileri ve İlgilerini Etkileyen Faktörler

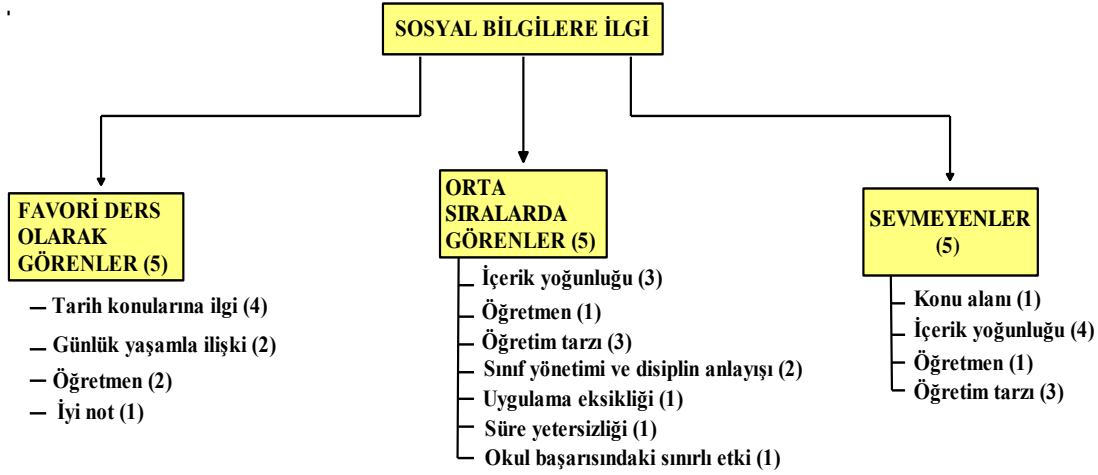
Çalışma verileri öğrencilerin sosyal bilgiler dersiyle ilgili yaşantılarının onların derse olan ilgilerini farklı şekillerde etkileyip şekillendirdiğini göstermektedir. Derse karşı ilgileri ise, öğrencilerin genel sosyal bilgiler algısına yön vermektedir. Görüşmelerde ortaya çıkan veriler yedinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yaklaşımlarının üç farklı biçimde kategorize edilebileceğine işaret etmiştir. Bazı öğrenciler sosyal bilgiler dersine ilgi gösterdiklerini ve ders hakkında olumlu tutumlara sahip olduklarını beyan etmişlerdir. Bir kısım öğrencinin derse ilgili yaşantılarının bir sonucu olarak olumsuz tutumlar geliştirdiği ve derse karşı ilgilerinin neredeyse hiç noktasına geldiği görülmüştür. Geri kalanların ise ilgi ile ilgisizlik arasında bir tutuma sahip oldukları ve sosyal bilgilere mesafeli ya da ihtiyatlı olarak yaklaştıkları belirlenmiştir.

Aşağıdaki Şema 4'te görüşme yapılan 15 öğrencinin 5'nin sosyal bilgiler dersini favori ders şeklinde algıladıkları görülmektedir. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersine bu derece ilgi duymalarının derse ilgili yaşantılarından kaynaklandığı; özellikle de tarih konularına duydukları ilgi, derse ilişkin konuların günlük yaşamla ilişkilendirilmesi, öğretmenin kişiliği ve öğrencilere yaklaşımı ve dersten aldıkları notlarının iyi olmasının etkili olduğunu tespit edilmiştir. Sosyal bilgiler dersini favori ders şeklinde anlamlandırıldığı belirlenen öğrencilerden Emir, sosyal bilgiler dersine duyduğu ilgiyi şu şekilde ifade etmiştir:

"...Yine öğretmenenden kaynaklanan bir şey olabilir. Ve günlük hayatta iletişimi sağladığı için, iletişimimi arttırdığı için, bana güzel şeyler kattığı için. En önemlisi de güzel konuşmanı sağladığı ve insanlarla güzel iletişim kurup arkadaşlarımın çok olmasına katkı sağladığı için. Sosyal bilgilerde tarihin aklımda kalmasını çok seviyorum. Tarihimizi öğrenmeyi, tarihimizde yaşananları, bu vatani nasıl kazandığımızı öğrenmeyi çok seviyorum. Tarihle ilgili şeyleri araştırmayı çok seviyorum. Evde bulamadığım bir şeyi öğretmenime sorduğumda öğretmeninim cevaplayabilmesi çok hoşuma gidiyor. Öğrenebilmem çok hoşuma gidiyor..."

Görüldüğü üzere, derste öğretmen ve öğrenciler arasında gerçekleşen olumlu iletişim ve ilişkiler ile öğretmenin öğrencilerine cesaret verip desteklemesi derse olan ilginin artmasına, ilgideki bu artış da sosyal bilgiler algısının çerçevesinin genişlemesine ve pozitif bir nitelik kazanmasına katkı sağlamaktadır.

Sosyal bilgiler dersiyle ilgili yaşantılarıyla derse duydukları ilgi arasında bağlantı olduğunu düşünen bazı öğrencilerin ise, sosyal bilgilere temkinli yahut mesafeli yaklaştıkları bir ders olarak algıladıkları belirlenmiştir. Bu doğrultuda öğrenciler sosyal bilgilere mesafeli yaklaşımlarında etkili olan yaşantılarını öğretmenin kişiliği, öğretim tarzı, sınıf yönetimi ve disiplin anlayışı, ders içeriğinin yoğun olması, derse ayrılan sürenin yetersizliği, dersin okul başarısındaki etkisinin sınırlı olması ve öğretim sürecindeki uygulama eksikliği şeklinde dile getirmişlerdir. Elde edilen veriler ışığında öğrencilerin sosyal bilgilere olan ilgileri ile öğretmenin öğretim tarzı, sınıf yönetimi, disiplin anlayışı ve ders içeriği arasında güçlü bir ilişki olduğu söylenebilir.

Şema 4. Yedinci Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgilere Yönelik İlgileri

Öte yandan diğer bir grup öğrenci sosyal bilgiler dersine ait yaşantılarının onların derse olan ilgilerini tamamıyla olumsuz etkilediğini ve sevilmeyen bir ders şeklinde anlamlandırmalarına neden olduğunu dile getirmiştir. Elde edilen veriler öğrencilerin sosyal bilgileri sevmemelerinde etkili olan unsurların da yine öğretmen, öğretmenin öğretim tarzı, dersin içeriğinin yoğun olması ve konu alanlarının karmaşıklığı şeklinde ifade etmişlerdir. Şema 4'ten de anlaşıldığı üzere sosyal bilgiler yaşantılarının öğrencilerin derse olan ilgilerini etkileyen başlıca unsurlar öğretmenin kişiliği, öğretim tarzı, sınıf yönetimi becerisi, disiplin anlayışı ve ders içeriğinin yoğun olmasıdır. Sosyal bilgileri sevilmeyen bir ders olarak algılayan ve favori dersler sıralamasının en sonuna koyan öğrencilerden biri olan Selim, bu algının oluşmasındaki temel etkenleri şu şekilde açıklamıştır:

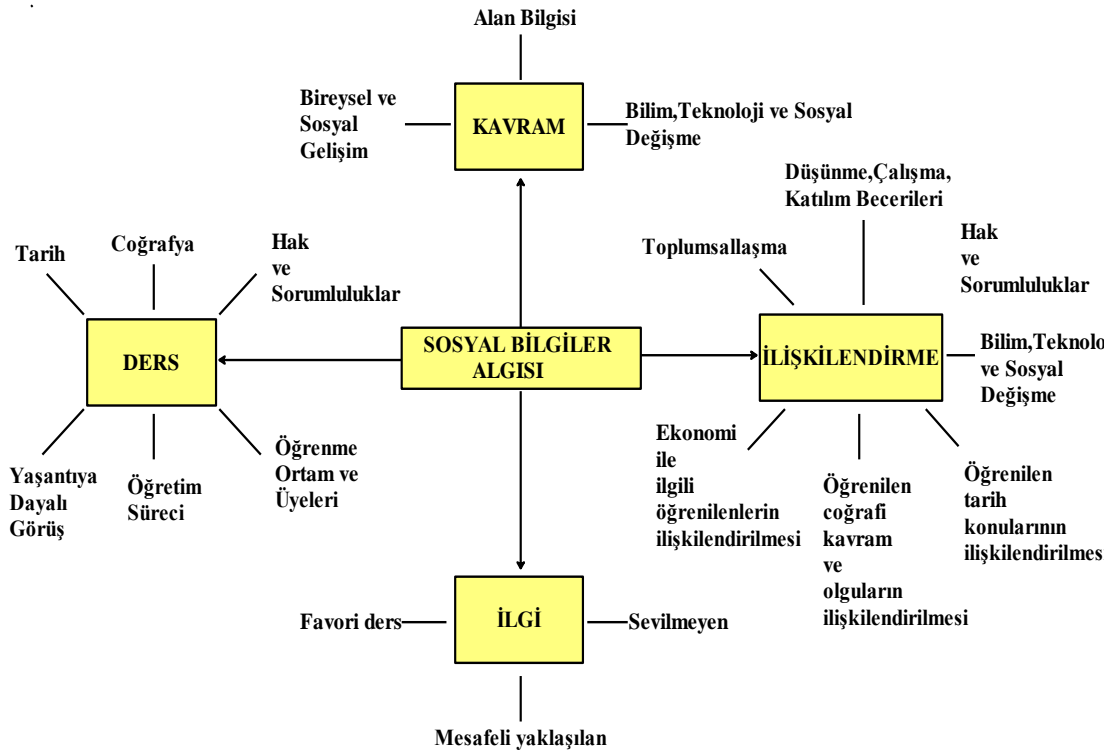
"Türkçe, matematik, İngilizce, fen, müzik, beden, resim, sosyal bilgiler. Sosyal bilgiler son sırada çünkü bizim sosyal bilgiler öğretmenimiz hiç iyi değil. Sınıfça sevmiyoruz. Seven hiç yok. Ama Türkçe öğretmenim gibi bir sosyal

bilgiler öğretmenim olsa severdim. Daha iyi olurdu o zaman. Dersi sevip sevmeme konusunda öğretmen çok önemli."

Yukarıdaki öğrenci ifadesinden de anlaşıldığı gibi öğrencilerin sosyal bilgilere olan ilgilerini anlamlandırmaları konusunda öğretmen faktörünün çok ayrı ve özel bir öneme sahip olduğu söylenebilir.

Öğrencilerin Genel Sosyal Bilgiler Algısı

Görüşme verileri, öğrencilerin zihinlerindeki sosyal bilgiler algısı ile bir ders olarak sosyal bilgiler kavramı arasında çok güçlü bir bağ kurduklarını göstermektedir. Öğrencilerin sosyal bilgiler kavramına yönelik algılarının okulda gördükleri dersin içeriğine uygun bir şekilde oluştuğu belirlenmiştir. Bir kavram olarak sosyal bilgiler onların zihninde öncelikle sosyal bilgiler dersinde öğrendikleri konu alanlarını çağrıştırdığı, bireysel ve sosyal gelişimleri ile bilim, teknoloji ve sosyal değişime yönelik bilgi, beceri ve tutumları kazandıkları bir ders olarak gördükleri sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğrencilerin bir ders olarak sosyal bilgileri dersin içeriğinde yer alan konu alanlarının yanı sıra dersin işleniş süreci ile ilgili deneyim ve görüşleri, sosyal bilgiler dersinin işlendiği derslikler ve buralarda yer alan unsurlarla bağlantılı olarak algılayıp anlamlandırdıkları da belirlenmiştir.

Şema 5. Yedinci Sınıf Öğrencilerinin Genel Sosyal Bilgiler Algısı

Şema 5'te görüldüğü üzere öğrencilerin sosyal bilgiler algısının oluşmasında etkili olan bir diğer unsur da onların derse yönelik ilgidir. Araştırma verileri öğrencilerin sosyal bilgilere duydukları ilginin anlamlandırılmasında öğretmenin kişiliği ile öğretim tarzının ve ders

içeriğinin yoğun olmasının etkili olduğunu göstermektedir. Görüşmelerden elde edilen veriler doğrultusunda öğrencilerin sosyal bilgiler algısına yön veren bir diğer belirleyici unsur ise derste öğrenilenlerin günlük yaşamda karşılaşılanlarla ilişkilendirilmesidir. Öğrencilerin özellikle sosyal bilgileri günlük yaşam içinde derste gördükleri tarih, coğrafya ve ekonomi disiplinlerine ait bilgiler aracılığıyla ilişkilendirerek anlamlandırdıkları belirlenmiştir. Bu ilişkilendirmelere ek olarak onların sosyal bilgiler dersinde edindikleri bilim, teknoloji ve sosyal değişme alanına yönelik bazı bilgiler ile bireysel ve sosyal gelişimlerini sağlayan birtakım bilgi, beceri ve değerleri de günlük yaşamla ilişkilendirerek algıladıkları görülmektedir. Elde edilen bu veriler göstermektedir ki hayatın içinden bir ders olarak kabul edilen sosyal bilgiler, öğrenciler tarafından dersin içeriğine ve amacına uygun bir şekilde algılanıp anlamlandırılmaktadır.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin algılarının belirlenmeye çalışıldığı bu çalışmada elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucunda, bir kavram olarak sosyal bilgilerin öğrencilerin zihninde özellikle derste gördükleri konu alanlarını çağrıştırdığı belirlenmiştir. Öğrencilerin sosyal bilgileri algılayıp anlamlandırmalarında dersin içerdiği konuları gerçek yaşamla ve kendi günlük yaşantılarıyla ilişkilendirmelerinin ve dersin işleniş süreci ile ilgili deneyim ve görüşleri doğrultusunda oluşan derse yönelik ilgilerinin önemli bir yere sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin sosyal bilgileri anlamlandırırken derse ait konu alanlarının bilincinde oldukları, bireysel ve sosyal gelişimlerine yönelik bazı bilgi, beceri ve değerleri kazandıkları, bilim, teknoloji ve sosyal değişme alanına ait bazı bilgileri de öğrenim süreci kapsamında edindikleri söylenebilir. Alanyazında ilgili araştırmalara baktığımızda Gömleksiz, Kan ve Öner (2012) tarafından yapılan çalışmada benzer şekilde öğrencilerin sosyal bilgilere ait konu alanlarını vurguladıkları ve sosyal bilgileri yaşamın içinden bir ders olarak algıladıkları görülmüştür. Mertol, Doğdu ve Yılar'ın (2013) çalışmasında üstün zekâlı çocuklar, sosyal bilgiler dersini yaşamın içinden bir ders olarak kabul ettiklerini, bu dersin gerekli ve önemli olduğuna inandıklarını vurgulamışlardır. Yine Deveci ve Gürdoğan Bayır (2011) tarafından yönetilen çalışmada öğrencilerin sosyal bilgiler dersine ilişkin hayallerinin oluşmasında sosyal bilgiler dersine ilişkin duyuşsal özelliklerin etkili olduğu belirlenmiştir.

Ayrıca bu araştırma sonucunda öğrencilerin sosyal bilgileri anlamlandırırken derse ait konu alanlarının bilincinde oldukları, bireysel ve sosyal gelişimlerine yönelik bazı bilgi, beceri ve değerleri kazandıkları, bilim, teknoloji ve sosyal değişme alanına ait bazı bilgileri de öğrenim süreci kapsamında edindikleri bilgisine de ulaşılmıştır. Akengin ve Kafadar'ın (2016) çalışmasında da öğrencilerin sosyal bilgiler kavramına ilişkin algılarının toplumsal ilişki, toplumsal kültür, toplumsal hayat, toplumsal geçmiş, bilgi sağlayıcı ve yol gösterici kavramları üzerinde yoğunlaştığı görülmüştür.

Öğrencilerin sosyal bilgiler ile ilgili yaşantılarının program içeriğinde bulunması gereken konulara dair görüşlerinin oluşmasında belirleyici olduğu da tespit edilmiştir. Bu hususta öğrencilerin bir kısmının sosyal bilgiler program içeriğinde yer alan konuların mevcut haliyle kalması gerektiğini düşündükleri görülmüştür. Katılımcıların bir kısmı da sosyal bilgiler

program içeriğine dünya coğrafyasına ve çevre bilincine dair daha çok bilgi ile sosyal aktivitelerin eklenmesini isterken, geriye kalan diğer bir kısım öğrenci ise gereksiz ve sıkıcı olarak nitelendirdikleri tarih konularını özellikle de ilk Türk beylikleri ile Osmanlı Devletine ilişkin konuların program içeriğinde yer almasını istemedikleri görülmüştür. Deveci ve Gürdoğan Bayır (2011) tarafından yönetilen çalışmada öğrencilerin sosyal bilgiler dersine ilişkin hayallerinde sosyal bilgiler dersinde yer alacak konuların etkili olduğuna; benzer şekilde Akengin ve Kafadar'ın (2016) çalışmasında öğrencilerin yaşadığımız coğrafyanın program içeriğinde yer alması gerektiğine dair ifadeler kullandıkları görülmüştür.

Bireylerin toplumsallaşması konusunda önemli bir işleve sahip olan sosyal bilgiler dersinin, bu işlevini gerektiği gibi yerine getirebilmesi için onun öğrenciler tarafından amacına uygun bir şekilde anlaşılması gerekmektedir. Bu noktada öğrencilerin sosyal bilgiler ile ilgili yaşantılarının olumlu özellikler taşıması öğrencilerin sosyal bilgiler algısını da olumlu yönde etkileyecektir. Ayrıca etkili bir sosyal bilgiler algısı için öğrencilerin derste öğrendikleri bilgileri günlük yaşamlarında kullanmayı ve öğretmenlerinin kişiliği ile öğretim tarzını da önemsedikleri dikkate alınarak sosyal bilgiler öğretiminin daha etkili bir biçimde gerçekleştirilmesi için çalışmalar yapılmalıdır. Etkili bir sosyal bilgiler öğrenmesi için ise öğrencilerin ilgi, istek ve sorularını önemseyen yapılandırmacı anlayış gereği onların dersle ilgili doğrudan yaşantılara sahip olmaları konusunda daha titiz davranılmalıdır. Öğrenci merkezli bir sınıf ortamı ve etkileşime dayalı etkinlikler yardımıyla öğrencilerin kendi öğrenmelerinden sorumlu hale gelmeleri sağlanabilir. Bu sayede öğrenciler öğretmenlerinin rehberliğinde öğrenme öğretme sürecine aktif olarak katılabileceklerdir.

KAYNAKÇA

- Akengin, H. ve Kafadar, T. (2016). 6 ve 7. Sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler kavramına ilişkin metaforları. *International Journal of Field Education*, 2(1), 33-50.
- Bilgili, A.S. (2008). *Sosyal bilgilerin temelleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Byford, Jeffrey M. (2002). *A Phenomenological Study of Middle School and High School Students' Perceptions of Social Studies*. Basılmamış Doktora Tezi, The University of Oklahoma, Oklahoma, ABD.
- Cropley, A. (2002). *Qualitative research methods: An introduction for students of psychology and education*. Riga: Zinatne.
- Çepni, O. (2013). *Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan coğrafya kavramlarına ilişkin öğrenci algılarının incelenmesi*. Basılmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Deveci, H. ve Gürdoğan, Bayır, Ö. (2011). Hayallerdeki sosyal bilgiler: ilköğretim üçüncü sınıf öğrencilerinin algıları. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4), 9-28.
- Doğan, D. (2010). *Ürün geliştirme takımlarında anlamlandırma (sensemaking) yetenekleri ve proje başarısı ilişkisi*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Kocaeli.

- Ersoy, A., Türkkan, B. (2009). İlköğretim öğrencilerinin resimlerinde internet algısı. *İlköğretim Online Dergisi*, 8(1), 57-73.
- Gömleksiz, M. N., Kan, A.Ü. ve Öner, Ü. (2012). İlköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine ilişkin metaforik algıları. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14 (2), 419-436.
- Kılcan, B. ve Akbaba, B. (2013). Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan kültürel mirasa duyarlılık değerine ilişkin öğrenci algılarının incelenmesi. *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks*, 5(3), 113-137.
- Mertol, H., Doğdu, M. ve Yılar, B. (2013). Üstün Zekâlı Ve Yetenekli Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Metaforik Algıları. *Üstün Yetenekli Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 1(3), 176-183.
- Morgan, C.T. (2011). Algı. (Çev. Haz. S. Karakuş, ve R. Eski), *Psikolojiye Giriş* (ss.241-256). Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.
- Öztürk, C. ve Dilek, D. (2002). Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretim programları. (Yay. Haz. C. Öztürk ve D. Dilek), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. (ss. 47-81). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Öztürk, C. ve Otluoğlu, R. (2002). *Sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünler ve yazılı materyaller*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Plotnik, R. (2009). Algı. (Çev. T. Geniş). *Psikolojiye giriş* (ss.120-146). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Rüsen, J. (2006). Sence of history: what does it mean? whith an outlook onto reason and senselessness. (Yay. Haz. J. Rüsen) *Meaning and representation in history* (ss. 40-65). New York: Berghahn Books.
- Safran, M. (2011). Sosyal Bilgiler Öğretimine Bakış. (Yay. Haz. B. Tay ve A. Öcal), *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi* (ss. 1-18). (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Safran, M. (2014). *Sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Tanık, B. (2014). *Öğrenme psikolojisi*. Ankara: Yediiklim Yayıncılık.
- Tay, B. (2010). Sosyal bilgiler öğretiminin dünü bugünü ve yarını. (Yay. Haz. R. Turan, K. Ulusoy). *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (ss. 3-20). Ankara: Maya Akademi.
- Topçu, E. (2010). *Sosyal bilgiler öğretmenleri ve ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin tarihsel bilgiye ilişkin algılarının incelenmesi*. Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Turan, R. ve Ulusoy, K. (2010). *Sosyal bilgilerin temelleri*. Ankara: Maya Akademi.
- Ülkü, S. ve Ünlü, S. (1992). Algılama. (Yay. Haz. A. Hakan), *Psikoloji* (ss. 42-52). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yurdakul, B. (2005). Yapılandırmacılık. (Yay. Haz. Ö. Demirel) *Eğitimde Yeni Yönelimler* (ss. 39-65). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.